

Mintha áram rázna, állok és vibrálok. Én, ha megjiedek, azonnal vibrálok, ez is hozzátartozik a békatermészethez. Megráz a most, átmegy rajtam, mint a villamos, jóvátehetetlen szétfröccsent, felken a falra. Szarhússá, sárhússá!

Látom a tükörben.

Eldöntöttem, eztán nem tagadok semmit. Nem tagadom le, mint a többiek. Hát legalább magam előtt nem tagadom le! Látom, amit látok, és vállalom hányavetin, ami vele jár.

Most már teljesen elátkozódtam.

Ferdinandy György

A BOLONDOK KIRÁLYA

Aki élt már közös kórteremben, tudja, milyen sivarak a reggelek. Amikor kint még sötét van, de az ápolók már teremről teremre járnak. A fal homoksárga, a levegő nehéz, mozdulatlan. Hús ember kipárolgásától párásak az ablakok.

A zárt osztály téglalap alakú. A gerince hosszú asztal. Kétoldalt sorakoznak a fekhelyek. A terem végében van az ápoló szobája, de a zárt osztályon oda is besuvasztottak négy beteget.

Az ablakok fent sorakoznak az ágyak felett. Mint a templomban, keskenyek. Rács van rajtuk, ujjnyi vastag. Túl a rácson leprás tűzfalak. A mennyezetén egész nap ég a lámpa. Mindegy, hogy odakint nappal vagy éjszaka van.

A teremben huszonnégyen élnek. Tartósan, mert a buggyantak szívósak: itt soha senki se beteg. Ébresztő van és fájront. Katonás napirend. Mosdás, gyógyszerezés, ablaknyitás. Légzési gyakorlatok.

Aki akadékoskodik, hamar átviszik a matracos szobába. Bedörgölnek neki. Más terápiás foglalkozások nincsenek. De ilyesmi reggel ritkán fordul elő. Akik itt tengődnek, jórészt merev katatonok vagy bárgyú imbecillisek. Különben is, akadékoskodni minek!

A reggeli langyos tea és gyümölcshús. Hitlerszalonna, mondják az idősebbek, akik még emlékeznek a komiszkenyérre, és csajkából isszák a levest. Azután továbbcsörömpöl a konyha, becsapódik a rács. A zárt osztályok ajtaja tárva, kilincsek ezeken a portálokon különben sincsenek.

A Dokit már kiültették az ápoló szobája elé. Ő a legrégebbi ápoló, mindenféle előjoga van. Például bent alszik, és minden reggel kihozza őt a közös terembe két bolond. Megtornáztatják, mert a Doki béna. Ezt itt úgy mondják: kerek. Tolókocsija van.

Emelgetik. Ezért az emelgetésért régen minden reggel egy húszast adott. Ma már nem ad, mert ellopták a pénzét. Nyilván valami kívülálló, mert a zárt osztályon senki se lop. Mindegy, mozgatják tovább. A Dokinak a teremben tekintélye van.

Ma reggel felmosták a követ, és ebből tudni lehet, hogy vizit lesz. Tizenegy után tényleg megérkeznek az orvosok. Mindenki ül az ágyán, várják, hogy elvonuljanak. De ma van velük valami hivatalos közeg. Andriska, a Nagyfőnök, minden ágy előtt megáll. – Katalapszia! – mondja. – Alkoholos intoxikáció. Időskori demencia.

– Hogy vagyunk, Perenyei? – kérdezi, mert az úzus úgy kívánja, hogy valakit név szerint is meg kell szólítania.

Perenyei úr ül az ágya szegélyén, és motyog.

– Verbigeráció! – legyint a főnök.

Mint cirkuszban az idomár, csettint, hogy álljon fel vagy üljön le a beteg.

Miklóska, egy bivalyerős skizofrén, horgolni szeretne. Cérnavékony hangon kérdezi, hogy „főorvos úr, mikor kapom meg a kötőtűimet?”

– Legközelebb, fiam! – biztatja a Főnök. – Majd legközelebb!

– Még csak ez hiányzik! – magyarázza távolabb. – Szűrő- és vágóeszközök! Miért nem mindjárt kristályvázák vagy gépfegyverek?!

Mögötte nevetgélnek a fehér köpenyesek.

– Hány óra van, doktor úr? – kérdezi Matejka bácsi.

– Nem mindegy? Ezeknek? – A vendég kedvéért mégis felírják, hogy azért lehetne talán egy óra a falon.

A Doki tolókcója előtt Andriska egy pillanatra megáll:

– Stagnál! – súgja a látogatónak. – Szupponálható neuropátia negyvenévesen. Tizenöt éve van nálunk. Pszichikus depresszió, szaliválás. Atrófia. Kontraktúrák, természetesen.

– Indikáció? – kérdezik.

– Semmi – Andriska vállat von. – Morfin látogatónapokon.

– Vigyázzanak vele! – kacsint hátra. – Orvos!

És ezen mindenki nevet.

*

Amint becsapódik a rács, megmozdul a terem.

– Mi az, hogy szalivál? – kérdezik a Dokitól.

– Hát folyik a nyála! – magyarázza egy apró, kopasz ember. Az angol úri szabó, aki nemrég érkezett. Párizsból. Ezt minden alkalommal elmeséli. Ott volt a műhelye, a kilencedik kerületben. Valami Berger úton.

– És hazajött? – kérdezik tőle minden alkalommal. – Csak úgy?

Ezt itt nem szokás mondani, de gyanakodnak, hogy a kis szabó sültbolond.

A Doki száját közben már megtörölték. Ott állnak sorban előtte, a sakktábláikkal a hónuk alatt. – Én jöttem először! – dohog Perenyei úr, akin mindig mellény van és kalap. – Szimultánt! – könyörögnek a többiek.

Asztalhoz ülnek, sorban, mint dróton a fecskék. Elférnek, az asztal olyan hosszú, mint a terem. És mind felrakják a figuráikat. A kocsit pedig fel-alá tologatja valaki.

Úgy izgulnak, mint a gyerekek. Nevetnek a gyönyörűségtől, ha sikerül lecserélni egy parasztot.

– Gyalogelőny! – kiáltják diadalmasan.

A béna mester elmagyarázza, hogy mit kell vagy mit kellett volna lépni. De nem, ezek nem akarnak nyerni, azaz nem mindenáron. Különben is, a Doki ellen csak vesztíteni lehet.

Perenyei úr a bajnok a teremben. Ő már tud sáncolni, rosálni, és érti, hogy mit jelent az *en passant*.

Amikor befejezik, már csörömpöl a szakácsok kerekescocsija.

Persze nem minden nap ilyen. A zárt osztály önképzőkörében más is van, nem csak a sakk. Hogy mi? Például rajz. Rajzolnak ketten is. Ceruzával, mert festeni itt nem lehet. Meg angolóra. A Doki oroszul is tud, de oroszul tanulni senki se bolond. Az angol viszont nehezen megy. Hiába reklamálnak, nem kapnak hozzá könyveket.

Pedig a zslugások között van egy nyelvtelhetség, és nem is akármilyen. Persze, ha lenne bent egy rádió. Vagy a tévé. A rádióra Andriska rámondta, hogy nem lehet. A televízióról meg azt se tudják, mi fán terem.

A Dokinak saját asztala van. Elültetik, rátámaszkodik. E nélkül nehéz lenne egész nap a kocsiban. Délután olvas, könyveket hoznak be neki látogatónapokon. Egy alkalommal a kopasz szabó elvette valamelyiket, és ebből majdnem baj lett. Miklóska, a Doki mindenese, keményen a kezére csapott.

– Tudod te – kérdezte –, hogy ki ez az ember?

Főorvos! Elmagyarázták. A zsidószanatórium főorvosa. Semmi szaliválás és semmi atrófia! Agyonverték, érted? Ezért van itt. Embereket mentett a háborúban.

A kis szabó szipog. A háborúról ő is tudna mesélni. De most már senki se figyel rá. Az ápoltak zslugáznak, a Doki olvas. Perenyei úr próbálgatja a sakkfeladványokat.

A vacsorát már négy után hozzák, a délutánok rövidek. Kiosztják, és sietnek haza. Ledolgozták a nyolcórás munkanapot. A betegek napjának huszonnégy órája van.

Pénteken bekacsázik a borbély. Megborotválja az ápoltakat. Már azt, aki akarja. Kötelezően csak a fejüket. Ennyi. A Doki lassan olvas. Ha elfárad, a nyitott könyvre hajtja a fejét. A lap aljára érve a nyelvvel lapoz.

Miklóska megigazítja a pokrócot a térdén, kiviszi a kacsát. Fényesre törli, ha párás az orrán a szemüveg.

– Hol tart? – kérdezi néha.

És a Doki elmeséli neki a fejleményeket.

*

Látogatónapokon minden más. Ebéd után pirulákat osztogatnak, lenyugtatják a nyughatatlanokat. Két óra után odakint megnyitják a rácsot. Mindenki némán ül az ágyán. A félelemnek penetráns szaga van.

Még azok is, akikhez nem jön soha senki. Mert hát a buggyantakat nemigen látogatják. A Doki is: megborotváltatja magát, messziről érezni körülötte a kölniillatot. Azután múlnak a percek, és nem jön senki. Ötkor a portások becsukják a kapukat.

Nyáron Miklóska kitolja a kertbe. Oda a női betegek is kijöhetnek, ott mindig van látogatója.

Gizike paranoiás. Nyúzott, negyvenes asszony. Elüldögél a Doki mellett, hallgatja a pittyegő madarakat. Gyakran be kell vinni a matracos szobába. Egyszer még Andriskát is torkon ragadta, úgy, hogy a Nagyfőnök segítségért ordított.

– Jól ráijesztett, Gizike! – nevet a Doki. – Nem néztem volna ki magából!

Az asszony elpirul, megigazítja a haját:

– Velem még ilyen szépen nem beszéltek – rebegi.

Hát igen. Ez itt nincsen belekalkulálva.

– Kis hisztérika! – legyintenek az orvosok.

Bevitetik a rezgetőbe. A rezgető az agyszikkasztó szoba. Az elektrosokk.

A Doki egyedül marad a kertben. A napfény kábítószert. Szeret üldögelni a napon.

Máskor bent az osztályon történik valami. Mindenki ideges látogatónapokon. Például Perenyei úrhoz bejönne a lánya.

– Engedjenek! – kiabálja, de az ápolók hajthatatlanok: a lánynak pólyába csavart újszülött van a karjában.

– A kisonokám! – sír Perenyei a rács másik oldalán. – A kisonokám! Látni akarom!

Hiába minden. Még az arcát se tudja megérinteni. Az őrültek tudják magukról, hogy betegek. De ezt azért mégse lenne szabad.

Őtkor elmennek. Perenyei úr egész éjjel zokog a hűgyszagú lószőr matracon.

Miklóska már volt filmvetítésen. A Doki kocsját tologatta, és ha nem figyeltek az ápolók, bejutott a moziba. A legtöbb film azonban nem tetszett neki. Beleröhögött vagy beleordított.

Néha meglátogatja a mamája. Ülnek egymás mellett az ágyon, a nagy, lófejű fiú nem szól egy szót sem a látogatási idő három órája alatt.

Az asszony a Dokival beszélget. Ráismert, állítja. Együtt jártak tánciskolába. Még a húszas évek elején, Endrédihez. A Doki úgy tesz, mintha emlékezne rá. Ezen ne múljon a dolog.

A közös emlékeknek se vége, se hossza. Endrédi úr, a tánctanár akkor már nem volt fiatal ember. Későn nősült, elvett egy tanárnőt. Attól fogva ez a Mimi néni vezette a kurzusokat. – Maga volt – mondja a Miklóska mamája –, maga volt a legkedvesebb táncosom. *Parlez-moi d'amour!* Emlékszik? Imádtam a francia sanzonokat.

A Doki is szereti a zenét. – Énekeljen! – biztatja az asszonyt. Ő maga már nem tud énekelni. Globusa lenne? A torkában megbicsaklik a hang.

– Mit hozzak be magának? – kérdezi a nő.

A fiának csirkenyakat hoz. Miklóska szereti a csirkenyakat.

– Zsebrádiót? – kérdezi. – Ilyen egészen kicsit? Nem találják meg, majd eldugom!

Hogy hová, az nem is fordul meg a fejében. A Dokinak még egy fiókja sincs. Hol tartaná az ilyen tiltott dolgokat?

Öt órakor az ápolók körbejárnak. Vége a látogatásnak. Odakint becsukják a kapukat. Bent a teremben csend van és idegen szagok. Ezek az órák a legnehezebbek. Talán jobb lenne, ha betiltanák. Ha nem is lennének látogatónapok.

Ilyenkor sokan sírnak éjjel. Sírnak, és csikorgatják a fogukat.

*

Amikor az emberektől már semmit se remélt, Istenhez fordult. Kemény fickó volt ez a Dantes. Nem adta fel.

A Doki mesél. Miklóska áll mellette, mint egy őrtorony.

Lassan azonban a hitét is elveszítette. Az alázatát fokozatosan vak düh váltotta fel. Minden és mindenki ellen, hiszen nem tudhatta, hogy szörnyű sorsát minek köszönheti.

Lassan olvas, megáll minden mondat után. Miklóskanak könnyes a szeme. Némán hallgatja gróf Monte-Cristo történetét. – Csak azt tudta biztosan, hogy bosszút kell állnia. Tisztában volt azzal is, hogy aki istenigazából büntetni akar, annak a halálbüntetésnél kegyetlenebbet kell kitalálnia. A halál megnyugvás. Pihenés, nyugalom.

Egyre többet gondolt a halálra. Már-már megszerette. Vidámbbá vált, mióta tudta, hogy akkor hagyja ott az életet, amikor akarja.

Legjobban azt a részt szeretik mind a ketten, amikor a gróf hazatér, és felkeresi szülővárosát. Azt, hogy megáll minden tér sarkán, és egész testében remeg, a Dokinak újra meg újra fel kellett olvasnia.

Meglátogatja a zárkát is, ahol annyi éven át szenvedett. És akkor, ott, a nyomorúságos priccse előtt, erőt vesz rajta a felháborodás. Újra bosszúra szomjazik.

Így pereg a mese. Múlnak a hetek és a hónapok. Ők sem tudják, hogy miért is kelene bosszút állni. Hogy ki vagy mi okozta vesztüket. Szép történet az Edmond Dantesé. Segít elviselni a sorsukat. A Dokit néha elnyomja az álom. A könyvre bukik, felriad. Miklóska kutyaszeme. Úgy tesz, mint aki nem aludt el, csak a nyelvével lapoz.

A látogatónapokra felkészülnek mind a ketten. Kettőkor Matejka bácsi, a mániákus, századszor is megkérdezi, hogy hány óra van.

A Doki elismételgeti a vendégek számára tartogatott vicceket. A mikula-mikulórumokat. A faluban, még kisgyerekkorában, volt egy család. Ezek rávették a papot, hogy az ő nevüket mondja a szekula-szekulórum helyett. A mise végén a gazdag Mikula megfordult, és ránézett a szegény Szekulára. A Doki megmutatja, hogyan, körülötte pedig mindenki nevet.

Fél, hogy elunják magukat a látogatók. Megbízza őket mindenféle apró komissióval. Nem mintha szüksége volna bármire. Csak hogy biztosan visszajöjjenek. Mert hát igen, van, aki elmarad.

Mások meg se látogatják. A Csiki lányok szemben laknak, és egészen közeli rokonok. Mihályka, a tanár, egész életében róla mesélt a trópuson. Azután, amikor harminc év után hazalátogatott, be se ment hozzá. Azt mondta, nem tudná elviselni a látványt. Az öccsét, tolókcocsiban.

Igaz, hogy Mihályka tipikus renegát. Egyszer az unokatestvére, aki börtönből szabadult, kért tőle egy télikabátot. Azt felelte, hogy járt volna iskolába! Akkor tudná, hogy az emberek nem viselnek kabátot a trópuson.

Néha a kórházban is történik valami. Például a Dokit kint felejtik a napon. Csak este veszik észre, a zárt osztályon minden este szemle van. És hát hiányzik egy bolond.

Felborult a kocsija, ki tudja, hogyan. A kerekek között feküdt egész nap. Senkinek eszébe sem jutott.

– Fáj valamije? – kérdi tőle az ügyeletes ápoló – Vigyázz! – teszi hozzá. – Maga alá piszkított!

Ez a hely mindenkit megfertőz hosszú távon. Leginkább persze az orvosokat. Még a lököttek a legrendesebbek. Az ápolók olyan közömbösek, mint az orvosok.

*

Perenyeihez egyedül jár be a lánya. Leül mellé, és fényképet mutogat. Még a Sakk-életre is előfizeti. A lányok nem felejtik el az apjukat.

Lánya a Dokinak is van. Mondják, hogy él egy fia is Amerikában, de ennek nem sok látszatja van. A lány gyakorlatias. Beállít minden vasárnap, percre pontosan. Ételhordóban hozza az ebédet. Nokedlit, minden héten nokedlit kér az apja. Paprikás csirke galuskával. Persze, mire otthon megeteti a családját, a csirkéből nem sok marad.

Mindegy, a Doki nem válogatós. Csak néha megkíván valamit. Kemény tojást vagy sós perecet. Egyszerű dolgok, mégsem könnyű beszerezni őket. A zárt osztályon hét-számra cukros tésztát és vízbegrízt kapnak a betegek.

Van úgy, hogy lavórt és meleg vizet hoz be a lány. Belerakja az apja lábát, de ezt is csak leírni könnyű. A Doki lába görcsöl, ráng. Ez meg kisollót vesz elő, levágja a kör-

mét. Nagy, kampós körmök. Kőkemények. A benövések pedig, hiába béna, gyötrelmesek.

Máskor a kezét veszi kézbe. Görcsök a kezében nincsenek, de a kontraktúrától olyanok az ujjai, mint a karmok: horgasak.

Amikor elmegy, viszi magával a szennyest. A lökötteknél ritkán van nagymosás, a Dokinak pedig mindenféle plusza: zoknya és zsebkendője van.

Ő hozza be az olvasnivalót is. A Gorkij könyvtár ingyen kölcsönzi Tolsztojt és a Volokalamszki országutat. A könyvekkel nincs baj. Csak hát hóban-sárban két utazás minden kötet. Igaz, hogy a Doki egyre lassabban olvas. A gróf Monte-Cristón például elszunyókál hónapokig.

Mindegy, a lány jön. Szép, szőke fiatalasszony. Tesz-vesz, éppen csak nem takarít. Jól érzi magát, nem zavarják a báméskodó betegek.

Megírja a leveleket is. Hogy hová? Vidékre. Vidéken még élnek rokonok. Egy unokatestvér vagy egy öregasszony. Szegényházakban, menhelyeken. Bonyhádon Béla, egy szenilis öregember. Neki még pénzt is tesz a borítékba. Egy kék húszast, hogy ne kolduljon a pályaudvaron.

De a lényeg nem a pénz. Hogy is mondjam? Tartja bennük a lelket. Elmesélteti az életüket. Figyel rájuk, ez az, ami hihetetlen. Lassan, megfontoltan diktálja a kérdéseket. A címzettek néha válaszolnak. Amerikából minden hónapban kap egy levelet.

Az ünnepek táján minden évben körülülük többen is. Csipkés úrinők, államtitkárok, akik per pillanat kazánfűtéssel keresik a mindennapi kenyeret.

Április 4. után meghosszabbítják a munkaszünetet. Össze kell szedni a táblákat, amelyeket eldobáltak a felvonulók. A jelszavakat, amelyekkel az egész város tele van. Ilyenkor soron kívül is beugrik a lány. – Haspók! – dorgálja az apját. Hozza a maradékot: a pattogatott kukoricát és a sós perecet.

Az élet! A Doki elolvassa, századszor is, Dantes búcsúlevelét. Mondjatok el egy imát valakiért, aki miként a Sátán, Istennek képzelte magát. Ítélni akart elevenek és holtak felett. És meg akarta büntetni, aki vétkezett.

Ezen a földön nincs boldogság, sem boldogtalanság – folytatódik a levél. Halálrazántnak kell lennünk, hogy megszeressük az életet.

Miklóska, a bivalyerős skizofrén, felzokog. Már a legutolsó oldalaknál tartanak. Hát igen. Végtelen boldogság megbocsátani. Még annak is, aki elárult. Aki tönkretette az életedet.

A Doki olvas. Körülállják, merev katonok és bárgyú imbecillisek.

Várni és remélni. Ezek az utolsó szavak. A látóhatáron sötét vonal választja el egymástól az égboltozatot és a Földközi-tengert. Látják a vitorlát, amely nem nagyobb, mint egy hófehér sirály. Nézik az életüket.

*

Ma reggel Perenyei úr megszökött. Többen is látták felöltözve, télikabátban, de ez már előfordult máskor is. Most azonban kiengedte a portás, és Perenyéinek nyoma veszett. – Majd visszajön! – legyintett az ágyszomszédja, az angol úri szabó.

Vagy visszahozzák. De ezt már nem mondta ki senki. A dolog mégsem így történt, nem egészen. Először az újságban jelent meg a képe:

– Körözik! – jelentette a kis szabó. De nem! Ami történt, mesébe illő. Tündérmesébe. Perenyei bajnokságot nyert. Ő lett Angyalföld sakkbajnoka.

Az ápolók, akik kimentek érte, már nem találták. Két zsarú hozta vissza másnap, rendőrökcsiban.

Az történt, hogy a Béke téren elromlott a lámpa. Kézi erővel irányították a forgalmat, de hát hideg volt, és a rendőr bement melegedni egy kricsmibe. Ő pedig, Perenyei úr, felállt a dobra, és integetett. Hogy jól vagy rosszul, az most már egyre megy: bekísérte az őrszobára a hatósági közeg.

Az osztályon üdvölgzés fogadta a bajnokot. A serleg, amit nyert, kézről kézre járt. Hát igen, így is lehet!

Az ápolók nem győzték csillapítani a kedélyeket. A zárt osztályon záporoztak a fenyegetések és az ütlegek. A művészek egymást csépeltek, a katatonok bedörgöltek a kopasz szabónak, akit senki sem szeretett. A Doki orráról leesett a szemüveg.

– Na látja! – mondta Andriska a vizit után. – Mondtam én magának, hogy hagyja abba! Hogy nem érdemes.

Az öreg szalivált. – Ki fogja – kérdezte – megcsináltatni a pápaszememet?

Nemrég felkereste a hitközségtől egy vörös hajú lány. Volt nekik is egy ilyen otthonuk. Megpróbálta rábeszélni, hogy jöjjön át. Magával hozta a papírokat is.

– Nem fél itt? – kérdezte.

– Ezekről nem kell félni! – válaszolta a Doki. – Csak a normálisoktól mentsen meg az ég!

– De hát – hebegte a vörös hajú lány, akinek hosszú, szeplős combja volt – ezek itt elmebetegek!

– Próbálja megérteni őket! – mondta szelíden az öreg. – Egy beteg azért kerül kórházba, hogy meggyógyítsák. Ide pedig azért, hogy megszabaduljon tőle a társadalom. Azt hiszi, hogy nem igénylik a szeretetet?

Ezen a ponton a lány kezét csókolt a Dokinak.

– Megtaníthatna – mondta –, hogyan kell elviselni a szenvedést.

– Nem tudom. Velem még sosem történt semmi rossz.

– De hát maga normális!

– Normális!? – nevetett az öreg. – Normális annyit tesz: alkalmazkodó. Én pedig – tetszik érteni? – nem szívesen alkalmazkodom.

Így aztán dolgavégezetlenül ment el a vörös hajú lány. A neuraszténiasok elrakhatták a hímtagjukat. A hitközség nem tett több ajánlatot a Dokinak.

Délután az osztály sakkbajnokságot rendezett. Csináltak egy nagy táblázatot, Miklóská írta fel az eredményeket.

Matejka bácsi döntetlen ért el a Doki ellen. Meg sem kérdezte, hogy hány óra van. A két művész bejutott a legjobb nyolc közé. Teljesen felborult a rend. Még az ápolók is velük játszottak. Perenyei, a kerületi bajnok volt az egyetlen, aki mindenkitől kikapott.

Sír, a könnye a táblára pereg. Elment a kisonokájához, és nem engedte be a lánya. Egész éjjel kint ácsorgott a kapuban. Némán ül, apró, ráncos ember. Nem fog megszökni soha többé. Ezentúl véglegesen itt marad.

*

A Dokit lerajzolta az egyik bolond. Ő volt a legjobb modell, egész nap mozdulatlanul ült, és olvasott. A rajz is így ábrázolta őt, műgonddal, aprólékosan. Az asztalra hajol, bal keze nyitott könyvön pihen. Nem olvas, elnéz a betűk felett. Vékony, drótkeretes szemüveg van az orrán, hullámos, ősz haja ápolt, gondozott.

Az arckifejezését sikerült a legjobban megörökíteni. A Doki reménytelen, de mégsem kétségbeesett. Lemondás van a tekintetében, de annyi béke, hogy a rajz már-már mosolyog.

A művész azóta már messze jár. Nem volt civil ruhája, amikor elment, a csíkos pizsamáját viselte a Perenyei úr felöltője alatt.

Híres festő Londonban! – állítják róla a többiek. Hogy miért éppen ott? Talán mert angolul már egészen jól tudott.

A rajzát sajnos nem szignálta. A papíron csak egy évszám van és egy térhatást keltő furcsa hologram. Meg a hely. „Róbert Károly kórház, Ideg Oszt.” Annak, aki itt élt, a helyszín minden másnál fontosabb.

Mások is mocorognak. Ilyenkor, tavasszal a zárt osztály igazi művésztelep. A kis szabó például megírta az életét. Franciául, vécépapíron. Most kiadót keres. Szép, kerek betűi vannak, ezeroldalas a kézirat. Elküldte tucatnyi helyre, és most várja a válaszokat.

– Mit gondol? – faggatja a Dokit.

– Semmit – feleli neki. – Franciák, nem ismerem a szokásaikat. Legfeljebb a második mondatot tudom kitalálni.

– Hogyan szól? – kérdezi az újdonsült írópalánta.

– *Malheureusement*. Legnagyobb sajnálatunkra.

A Doki szomorúan mosolyog.

Odakint robban a tavasz. A lány reggel jön be vasárnap. Felöltözteti, kikeféli a penészes sötétkék kabátot. Nadrágnak megteszi a pizsama a szürke pokróc alatt.

Az ing nyaka – ez a divat – szélesen nyitott. Kockás gyapjúsál van alatta, lazán, lezseren. A Doki haja hosszú, de a bőre fénylik: közelről borotválkozott.

A képen – mert kép is készült róla – jól látszik, hogy ez már a tavasz. Fekete svájci sapka a térdén, ül a botkormányos tolókokcsiban.

Mielőtt útnak indulnának, a lány valamiért visszaszalad. Csak egy pillanatra, de ez a villanásnyi idő éppen elég, hogy valaki észrevegye őt ott a kapuban, és beledobjon a sapkájába egy pénzdarabot.

A Doki elsírja magát, de azután mégiscsak nevet. Pedig hogy kicsinosította magát! Mérték nélkül locsolta magára a gyöngyvirágillatú kölnivizet.

Mert hát nem akárhová mennek. A lány áttolja az apját a fél városon. Kint Megyeren lakik egy ápolónő. Egy asszony, akit a Doki valamikor, valamelyik régi életében szeretett.

Az út hosszú, dél lesz, mire kiérnek a faluba. Fehér, földszintes ház van a képen, ők pedig ott ácsorognak a kapuban.

Nem is jutnak beljebb. – Nem tudták? – kérdezi egy durva férfihang. Az asszony, akihez jöttek, már régen nem él.

Már régen! Odabent elveszíti az időérzékét az ember. – Ne sírj! – mondja a lány. Megfordulnak. A halál nem létezik. Az emlék megmarad.

A fényképen, ott, azon a vidéki utcán, a Doki még mosolyog. Feltámad a szél. Mennek-mennek, véges-végig, a végtelen Váci úton.

Amikor legközelebb meglátogatja a lány, már kisimult az arca. Elkezd diktálni az adatokat, amiket a hitközség hiányolt. A háborús dokumentumokat.

Lépeget tovább mellettük az élet. Megint jön a tél. A hosszú, néma esték. A félelem szaga, a fogcsikorgatás. *Status praesens* – írják a lap aljára az orvosok.

Azokban az időkben a szanatóriumi beutalásokat intéztem az OTI-ban. Orvos-fogalmazó voltam, rangom nem volt nagy, de a hatásköröm annál nagyobb.

A nyilasuralom elején egy reggel kivágódott hivatali szobám ajtaja, és hangos „kítartás!” kiáltással berobbant egy keretlegény, akiben csodálkozva ismertem fel régi, gimnáziumi osztálytársamat.

– Szerbusz – válaszoltam.

A váratlan vendég értésemre adta, hogy most már ő a főnököm, mert ez a hely olyan, mint egy szelep: csak az nem szokik ki rajta, aki nem akar. Ezentúl – mondta – csak az ő aláírásával érvényes minden irat.

Megnyugodtam, hogy csak ennyi az egész. Csináltuk tovább a beutalásokat. Ő mindegyiket átnézte, és aláírta, ha a beteg nem volt kommunista vagy zsidógyanús. Valamit konyított hozzá: mint mondta, mütös volt a Fiumei úton.

Néhány nap után szólt a telefon: a főnököm hívatott.

– Gyurikám – mondta –, tudod te, hogy az én feleségem zsidó?

– Tudom – válaszoltam.

Közölte velem, hogy az asszony öccse megszökött a munkaszolgálatból, és most valamilyen szanatóriumi beutalás révén kellene megmenteni. Lesz, ami lesz – gondoltam. Negyvenéves voltam, nem történt eddig semmi bajom. Elmagyaráztam neki, hogy lent a kávéházban mindig ül egy tüdőbajos, fehér boríték van előtte az asztalon. Ez elmegy majd a laboratóriumba a méltóságos asszony öccse helyett, a leleteket pedig átadja nekem.

Így is történt, ami nem csoda, volt benne gyakorlatom. A keretlegény pedig a súlyos leletet látva aláírta a beutalást. Máskor is szerencsém volt: egy vidéki szanatóriumból jelentés érkezett, hogy több súlyos tünettel érkező beutalton nem találtak tüdőelváltozást. A nyilas nem volt bent, sikerült elintéznem, hogy én mentem le kivizsgálni az ügyet. Kinéztem magamnak egy orvost, és megint csak, lesz, ami lesz, megmondtam neki, hogy mi a valóság, és hogy mire kérem. Megértette, szó nélkül beleegyezett. Sokat kockáztattam, de bíztam benne: nem lesz semmi baj. Ezek már az utolsó napok.

Máig sem tudom, hogy hol követtem el a hibát. Tény, hogy alig értem vissza, azonnali hatállyal kihelyeztek a frontra. A front akkor már nem a Don-kanyart jelentette, hanem Pesterzsébetet.

Amerre csak mentem, a város képe néhány hét alatt teljesen megváltozott. Géppisztolyos nyilasok igazoltattak, hajszolták végig az utcán a sárga csillagos gyerekeket, asszonyokat. Aki lemaradt, belelőttek. A Rákóczi úton úgy kellett átlépegetnem az újságpapírral letakart holttesteket.

Mondanom sem kell, hogy nem a frontra mentem. A Dorottya utcában laktam, albérletben, itt akartam meghúzni magam, amíg kitakarodnak a németek.

Itt is akadt bőven orvosi munka. Az emberek a pincében éltek, nem volt sem ivóvíz, sem latrina. Azzal kezdtem, hogy árkot ásattam, latrina céljaira. Esténként tangóharmonikáztam. Énekeltem a szomjazóknak Baross Géza kabarédalát a pesti vízcsapról. „Follik vagy nem follik, elnézem hajnalig...”

Azután itt is utolért a front. Egy reggel egy közöttünk rejtőzködő nő sírva szaladt be az óvóhelyre. Át akarta hozni a Dorottya utcába az apját, és az utcán elfogták őket a nyilasok. Nem voltak papírjai, azt mondta nekik, hogy hozzám jön, rokonom. Úgy gondolta, hogy én mint orvos biztonságban vagyok.

Éppen annyi időm volt, hogy megkérdezzem: – Mi az apjának a neve? – István – válaszolta. És már nyílt is a pinceajtó: két fegyveres betuszkolta az öregot.

– Szerbusz, Pista bácsi! – kiáltottam, és kitért karral siettem felé. Megöleltük egymást, a két nyilas káromkodva sarkon fordult, az öreg pedig összeesett.

Kint már dúltak a harcok, és mind ide, hozzám hozták a sebesülteket. Az egyik a Kereskedel-

mi Bank elnökének, Vida Jenőnek volt a felesége. Egy suhanc az arcába lőtt. Rézsút érte a golyó, a jobb arcfelét roncsolta szét, és a bal fülénél távozott. Miközben a sebet elláttam, németül ismételtette: „Er war so jung, und er hat auf mich geschossen.”

*

Sokat jártam-keltem, és ez végül mégiscsak rám hozta a nyilasokat. Egy éjjel arra ébredtem, hogy rohamsisakos, századosi egyenruhát viselő tiszt rázza a vállamat.

– Főorvos úr! – mondta gúnyosan. – Na gyereünk, öltözz!

Két géppisztolyos keretlegény volt velem. – Hová visznek? – kérdeztem. – Mi?! – csodálkozott. – Sehová. Megérkezett a beutalója vidékre, doki! Szanatóriumba megy!

A Hűség Házába vezettek. Amikor beléptem a gyéren kivilágított épületbe, úgy az arcomba vágta, hogy elestem, és a szemüvegem darabokra törött. Egy emeleti szobába hurcoltak, nem volt sem bútor, sem üveg az ablakon. Agyba-főbe vertek. – Piszkos kommunista! – kiabálták. – Zsidóbérenc! – Amíg csak el nem vesztettem az eszméletemet.

Amikor magamhoz tértem, éjszaka volt. Teljesen átfagytam, vacogtam a hidegtől. Az orromból még mindig szívargott a vér; letöröltem volna, de mozdítani sem tudtam a kezemet. A legnagyobb baj azonban az volt, hogy nem láttam semmit, mióta elvesztettem a pápaszememet.

Az udvarról felhallatszott a nyilasok dalolása, nők is lehettek velük, nevettek, sikongattak. A foglyokkal nem törődött senki. Mint reggel kiderült, nem voltam egyedül. A többieket éjjel elvittek „sétálni” az orosz vonalak elé. Azt mesélték, talán tudták, hogy kik voltak, mert nem lőttek rájuk az oroszok.

Rólam akkor már – azt hiszem – a nyilasok sem tudták, hogy ki vagyok. Éjjel még hallottam, hogy „ez itt a zsidószanatórium főorvosa”, de utána már senki sem törődött velem.

Naphözben szüntelenül félelemtől remegő, halottsápadt embereket vezettek elém. – Na, doktorkám, vizsgálj meg! – Nem zsidó – mondtam minden esetben. Ha valakire azt mondtam volna, zsidó, ott helyben verték volna agyon.

Légitámadáskor felhajtottak mindenkit a negyedik emeletre. Egy nagy, közeli robbanás után, amikor leült a por, csodálkozva láttam, hogy az ajtót kitépte a légnyomás. Alig tudtam járni, akkor már nagy, lila ödémák keletkeztek a lábamon. Óvatosan levánszorogtam a lépcsőn. Gondoltam, hogy kell itt egy orvosnak lenni, aki rajtam mint kollégán segíteni fog.

Hát volt is: tökrészen aludt a földön, a keze ügyében a konyakosüveg.

– Mi az? – kérdezte, amikor felráztam. Mondtam, hogy orvos vagyok én is, és hogy tévedésből hoztak be a nyilasok.

– Hol fogták el?

– A Dorottya utcában.

– Á, tudok róla! – mondta. – Maga az a híres zsidóbérenc. A zsidószanatórium főorvosa!

Nem tudom, mi történt volna, de akkor kivágódott az ajtó, és behoztak egy civil nyilast. Orrából, füléből folyt a vér, kiesett a vonatból, nyilván beivott. Azonnal láttam, hogy ez bizony koponyaalapi törés. Odafektették az orvos mellé, de az rá sem nézett.

– Mit csináljak vele? – siránkozott.

– Lumbálpunkciót! – feleltem. – Megcsinálok, ha hagyod.

Remegett a kezem, úgy kellett kitapogatnom a dolgokat. A punkció után jobban lett az az ember, nekem pedig adtak egy írást, hogy családom felkutatása céljából a pártházat – kísérettel – elhagyhatom.

Éjjel volt, nagy hó ropogott a bakancsom alatt. Az utcán, leszakadt villanyvezetékek között gazdátlan lovak. Itt-ott egy-egy hulla, furcsa pózokban, kőkeményen, az egyik a hátán, a másik

hason. Én mentem elöl, mögöttem a kísérőm, egy géppisztolyos. A Vörösmarty téren recsegve-ro-pogva égett a Vigadó. Éppen odaértünk, amikor nagy robbanás rázza meg az épületet. Mind a ketten a földre hasaltunk. Amikor felálltunk, kísérőm azt mondta, hogy neki a Váci utca felé van dolga. Rögtön rávágtam, hogy nekem pedig a Dorottya utca felé.

Beestem a pincébe, ahonnan elvittek a nyilasok. A lakók úgy tekintettek rám, mint egy mes-siásra. Lemosták testemről a vért, betakartak. Rázott a hideg. Még emlékszem: mintha valaki azt mondta volna: agyhártyagyulladás. Elvesztettem az eszméletemet.

Amikor magamhoz tértem, a nyitott pinceajtón besütött a nap. Nagy csend volt, idegen kato-nák álltak a fényben. Egy asszony pedig teával itatott.

– Holnapra kutya baja, doktor úr! – mondta valaki. – Megőriztük a harmonikáját. Szomba-ton már táncolni fog!

Bólintottam, büszkén, boldogan. Akkor még nem sejtettem, hogy nem csak táncolni nem fogok én már. Hogy soha többé nem tudom használni a lábamat.

*

A Doki mindenféle mást is leírt az önéletrajz-féleségben, amit a vörös hajú lány kéré-sére készített. Részletesen kigondolta magának, azután vasárnap tollba mondta. Ameny-nyire csak lehetett, mert a saját lányának azért mégsem mondhatott el minden rész-letet.

Boldog idők voltak, hogyan lehet ezt elmagyarázni! Az emberek előmerészkedtek a romok közül, és álmélkodva látták, hogy kint, a föld színén béke van. A szétszakított családok egymásra találtak, a hadsereg felépítette az első pontonhidakat. Ma már el szokták felejtetni, hogy azokban a napokban mindent a katonák csináltak. Az emberek kábultak voltak. Úgy kellett kivezényelni őket, hogy összeszedjék a halottakat. A leg-többen csak ide-oda ténferegtek. Még kenyeret is csak az oroszok sütöttek. Kiskatonák osztogatták a meleg vechniket teherautókról az utcasarkokon.

Ők szállították el a Dokit is. A külvárosba került, ahol már működött egy tábori kór-ház. Tudott oroszul, mindenki kedves volt vele. Biztatták, hogy nemsokára lábra fog állni. Csak ő tudta, hogy ez bizony nem megy majd ilyen egyszerűen.

Már kitavaszodott, de a gyerekeiről semmit sem tudott. Az ember, akit kiküldtek Bu-dára, azzal a hírrrel jött vissza, hogy a ház telitalálatot kapott.

Elmenekültek, gondolta a Doki. Azt, hogy a németekkel, nem lehetett csak úgy le-írni. De ő még emlékezett rá, hogy a felesége beleüttette az útlevelekbe a német vízu-mot.

Akkor talált rá Pityu bácsi felesége. Hogy hogyan, azt ma sem érti. Kigyalogolt Er-zsébetre, véges-végig a romos Üllői úton. Tőle tudta meg, hogy Anna, a kishúga él. De másokról ez a Bözsi sem tudott.

Úgy tűnt, hogy az oroszoknak lesz igazuk: a Doki lábra állt. Először csak két bottal, a szobában, de nemsokára már kint az udvaron. A sógornője után a kommunisták is fel-keresték. Azok, akik neki köszönhették az életüket. Az övé lett a kilences számú tagsági könyv. Ma, húsz év után, erről sem beszélt szívesen.

Még alig állt a lábán, amikor kinevezték. A „zsidószanatórium főorvosá”-ból a pest-erzsébeti OTI igazgató-főorvosa lett.

Közben volt egy asszony az életében, de a lányának ezt is nehéz volt tollba monda-ni. Egy ápolónő, és akiről azt képzelte, hogy gondját fogja viselni, ha mégis béna ma-rad. Mert hát volt fizetése, szolgálati lakása, és egy kétszobás lakás azokban az idők-ben nem volt kis dolog.

Ettől fogva a Doki jegyzetei egyre rövidebbek. Alig ír róla, hogy nyár elején megke-
rült a budai család. A felesége és a gyerekek. Meglátogatták őt ott a szolgálati lakásban.

Ez a látogatás nagyon megviselte. Szembe kellett néznie a valósággal: igaz, hogy vé-
ge a háborúnak, de ezzel az ő régi életének is vége szakadt. A múltba vezett a budai
ház és a három gyerek. Ezután csak valami egészen más következhetett.

Innen pedig már csak tőmondatokból állnak a jegyzetek. A kórházak és a szanató-
riumok, ahová beutalták. Az ápolónő, aki – miután megszerezte a szolgálati lakást –
egyetlenegyszer sem látogatta meg.

Hát igen, ezzel is szembe kellett néznie. A betegsége nem lett valamiféle fokozatos,
harminc éven át tartó folyamat. Ki kellett mondani: alig negyvenévesen, egyik napról
a másikra, nyomorék maradt.

Az elfekvőkórházak, a menhelyek siralomházai következtek a sorban. Kőbánya,
Csengery utca. A Mozgásterápia, ahol még egyszer, utoljára megpróbálkoztak vele. És
ahol mind a két lába nyílt törést szenvedett.

Végül pedig ez az idegosztály a Róbert Károly körúton. A hely, amit irgalomból, pro-
tekcióval találtak neki, és ahol, igen, jól érezte magát. Ahol megszerette szomorú sors-
társait, a bolondokat.

A lánya mindent leírt, mindent végighallgatott. Azután megállapodtak, hogy jobb
lesz befejezni a háború végén. Hiszen akkor fejeződött be a Doki élete is. Az, ami utá-
na történt, ő így mondta: csupa unalmas és lényegtelen dolog.

Kovács Mikó Edina

UTÓHANG

Valaha Lenin lába volt a pont
– a bal nagylábujj, hogy precíz legyen –,
ahol, ha elsodort az utcából,
megleltük mind az elveszetteket.

Eleme volt az életnek s a térnek
a nagyujj. Kezdetől. Mint a világ.
Aztán kihunytak – eltűnt hát velük –
a birodalmi bronzrelikviák.

Tanultam még a tiszta horizontot.
S a „kellett volna” fanyar ízeit;
és máris dőlt a dominó tovább:

az iskola, a kis trafik, a ház,
a tépett téren már nincs utcából...
Senki sem keres. Senkit sem talál.